

Lene Puck Ishøy

SOM DET VAR

I NYKØBING SJ.

Hans Vilhelm Andersens fortællinger

1881 - 1959

Hans Vilhelm Andersen var som ung murersvend "på valsen", og han var i 1904 bl. a. i Syd-afrika under boerkrigen.

Lokalhistorisk forening.

1992

ISBN 87 - 89821 - 03 - 3

Tilhøret Bessie Gidron

Hans Andersen

Andersen, Hans Vilh. Murermester, Billesvej, Nykøbing Sj.; f. 13. Nov. 1881 i Nykøb. Sj.; Son af Rebslager J. H. Andersen og Hustru Camilla, f. Bentsen; gift 8. Nov. 1906 m. Anna A., f. Larsen. Forretningen etableret 1907 under nuv. Adr. Svend 28. April 1900; Mester 18. April 1907. Indtr. i Murermesterforeningen 30. Marts 1920 og Formand for denne fra 1928. Medlem af Bestyrelsen for Haandværkerforeningen. Kasserer for Begravelseskassen. Delegeret ved Murerkongressen.

Spredte træk og erindringer, som jeg har overværet eller hørt andre fortælle i mit barndomshjem og som jeg ikke synes skal gå tabt for efterverdenen.

Da en veteran fra 3-års krigen fik udbetalt sin første veterangave for sin deltagelse i krigen 1848-49-50: I 1899 blev der udbetalt 100 kr til hver af de gamle soldater. Først fik de gratis rejse til Fredericia, og det var selvfølgelig en stor dag for dem.

Fortællingen er fortalt af den daværende politibetjent Sofus Sørensen på hr. hotelejer Vindeløvs restauration og hørt af min afdøde broder, slagter Thorvald Andersen. Modtageren var den gamle veteran Jens Andersen, en gammel forslidt og forslæbt arbejdsmand. I den tid, jeg har kendt ham, gik han og fejede lidt gade, men efter sigende havde han været en dygtig og livlig mand til alt arbejde.

Om onsdagene, når de mange landboere kom til byen med grise, stod han gerne ved vejeboden på havnen og holdt ved hestene, mens manden var inde på hr. dampskibsinspektør Rasmussens kontor og fik udbetalt penge og vejerseddel. Han tjente en skilling og fik så en tår snaps af den store Peter Madsen, som læssede svinene af og satte dem ind på vægten. Jens Andersen fejede ellers gaden for den daværende borgmester Jakobsen (Stechs ejendom i 1957). Han boede selv i daværende skomager Georg Mørchs ejendom på Torvet i et baghus, hvor der var en stue, et køkken og et vaskerhus, sammen med sin kone Stine, også kaldet Skovshovedstine. Hun gik på landet med hvedebrødskurven på hovedet og solgte hvedebrød.

De opdrog en dattersøn i hjemmet, han har kun godt at fortælle om sine bedsteforældre.

Når der var marked på torvet lige uden for deres bolig, solgte Stine hvedebrød og snaps, og Jens fik sig af og til en snaps af markedsgæsterne. Men iøvrigt var Jens Andersen en pæn, ældre mand.

De 100 kr. i veterangave blev udbetalt på byfogedkontoret, som var i omtalte ejendom (Algade 35). Indgangen var i en port, som ikke er der mere, og man skulle 3 trin op og ind på kontoret. Men nu fortæller Sørensen, at kærner Kristensen bad ham om at sige til Jens Andersen, at han skulle komme ind og få de 100 kr.

Jens Andersen siger så: Er det sandt, at jeg skal have dem?, han havde jo hørt lidt om det, men troede ikke på det. Han havde vist næppe været ejer af 100 kr. før.

Nåh, Jens kommer jo med besvær op ad de 3 trappetrin.

"Goddag" siger Jens Andersen, "Sørensen siger, jeg skal have 100 kr."

"Ja, De skal have dem. Men De skal skrive Deres navn under," siger kærner Kristensen.

"Jeg kan ikke skrive, jeg har aldrig kunnet det. Skriv De det for mig."

"Nej, det må jeg ikke."

"Får jeg så ikke pengene?" siger Jens.

"Jo, læg Armen op på pulten, så skal jeg føre hånden".

Sørensen hjalp så Jens armen op, og kærneren førte så hånden, og navnet blev skrevet. Og pengene kom i en konvolut.

"Værsegod, Jens Andersen"

"Jeg siger så mange tak. Den var hård ved Frederits, men vi kunne tage dem. Hejså, den var krabat!" Det var et udtryk, Jens brugte, når han var glad.

Men så siger Sørensen til ham i al gemytlighed: "Nu skal De ikke give Stine dem alle sammen."

Jens siger: "Hun var ikke med, den var hård, men vi kunne tage dem. Nu går jeg over i kælderen (en beværtning i hjørnejendommen på Havnegade) og får en stor snaps. Hejså, den er krabat. Penge på lommen. Den var hård ved Frederits, men vi kunne tage dem, ja vi kunne, ja."

Jens fik så en snaps og en flaske brændevin i favnen og gik hjemad. Men nu fortæller hans dattersøn: Bedstemor havde vist anet uråd, jeg blev sendt ned i porten og skulle se efter bedstefar. Og så kom bedstefar syngende: I nat-

ten klam og kold bag Fredericias vold... Jeg hentede så bedstemor.

"Hvor har du pengene?"

"Sørensen har sagt, du skal ikke have dem alle sammen.

Du var ikke med."

Nykøbing havde flere veteraner fra krigen 1864.

I en ejendom nede i Strandstræde til venstre boede en mand ved navn Hans Jensen. Han tjente i sin tid hos forlængst afdøde bager Steincke, skoleinspektør Steinckes far. Bagerens ejendom var beliggende, hvor nu Landmandsbanken er (Algade 48).

Hans Jensen skulle et ærinde på posthuset, som var i amtsstuegården med indgang lige over for kirkemuren. Den daværende postmester hed grev Sponneck, og han havde sit bord længst tilbage.

Hans Jensen havde været med i krigen og stod ved 17. regiment. Grev Sponneck havde også været med og han blev såret den 22. februar ved Dybbøl, og gik siden altid med 2 stokke.

Da greven på posthuset hørte Hans Jensen tale, udbryder han: "Hvem er den mand, den stemme har jeg hørt før?"

Hans Jensen svarer da: "Det var i mine arme, greven faldt den 22. februar ved Dybbøl".

"Da skal du endnu have tak," siger greven, "hvor er du nu?"

"Jeg tjener hos bager Steincke".

"Jeg skal huske på dig, hvis jeg kan."

Nogen tid efter blev der oprettet en kørende postrute til Bråde, og Hans Jensen fik så den.

Denne fortælling er fortalt mig af min far, rebslager Jens Henrik Andersen, som også havde været med i krigen.

Endvidere er den fortalt mig af Hans Jensens søn, senere Vægter Ludvig Jensen.

Mit barndomshjem var et rebslagerhjem, som var på Algade lige over for Banken for Nykøbing og Omegn, nabo til Buuøgaard-Jensens ejendom. Nu i 1957 ejes mine forældres sted af L.Hansen. (Algade 26)

Der var en lille butik til gaden med reb, skrátobak og meget andet. Der hang bl.a. min fars våbenbroderbrev. Det har jeg nu skænket til museet.

Engang kommer der en fremmed herre ind i butikken; han køber en bagatel. Så ser han våbenbroderbrevet og siger til min far: "Nåh, det er nok en gammel våbenbroder, jeg er kommet til."

Far svarer så: "Ja, det er det."

"Jeg er officer det og det". Nu husker jeg, skriver, ikke graden og ej heller navnet....

"Jeg var med ved Helgoland og havde en oppasser ved navn Niels Larsen. Kender De noget til ham? Jeg kunne godt lide at hilse på ham."

Far siger: "Jo, jeg kender ham godt, men jeg tror, De vil blive mere ked af det. Han er langt nede."

"Nåh, sådan," udbryder officeren, "jeg erindrer, han kunne godt lide en snaps" ..

"Men hvis De synes, De vil give ham en opmærksomhed, så har jeg nogle drenge, der kan give ham den, men ikke mere end lo øre ad gangen."

Hvor mange gange vi måtte løbe, husker jeg ikke, men Niels fik så til en snaps hver gang.

Omtalte Niels Larsen, også kaldet Niels Vrøvl, boede i et hus bagved Hans Jensens ejendom i Strandstræde. Han gik altid, sommer eller vinter, klædt i en lang islandsk trøje og med en gammel infanterikasket på hovedet. I trøjen var der en lomme, hvor der lige kunne være en flaske med snaps i. Niels gik af og til op ad gaden til købmand gamle Olsens port, hvor han stod og støttede sig, og hvor han måske fik en skilling i ny og næ. Det er nu brugsforeningens ejendom. Porten var ud imod Algade, næsten lige ved hjørnet.

Ellers var hans opholdssted ved daværende landmandsbanks port, nu Fords udstillingslokaler på hjørnet af Kirkestræde og Algade. Der fik han så en skilling, som blev omsat i brændevin hos købmand Aagesen på hjørnet af Strandstræde og Algade.

Inde i landmandsbanken sad prokurator Søberg, prokurator Lunøe og prokurator Bagger, alle 3 lige gnavne. De kunne ikke lide, at folk røg inde i banken. Ude i porten var et stykke blik slået op, hvor de kunne lægge deres cigarer. Når de så glemte dem på tilbagevejen, tog Niels og rev dem ned. I spidsen af hans stok var et søm...han puttede dem så i lommen og brugte dem til skrátobak.

Sikke sociale forhold den gang!

En anden samtale, som min bror rebslager Kristian Andersen og jeg blev vidne til eller overværede udenfor omtalte rebslagerbutik, var følgende også om en veteran fra 1864:

En gammel forslidt mand ved navn Lars Peter Flotin (nuværende kirkebetjent Henry Larsens bedstefar) boede forhen i et langt gammelt hus ved Anneberg skov med gavlen ud mod Egebjergvej lidt før Anneberg, en skovfogedbolig.

Navnet Flotin er tysk, men det er ligemeget her.

Han havde arbejdet i mange - mange år på Anneberggaard. Da han blev gammel og udslidt, kom han på Nygaard Fattiggård. Når han kunne, gik han ærinder til byen, altid med sin krigsmedalje på. Han gik på apoteket o.lign.

Han havde en søn, der arbejdede i købmandsgården på Vesterbro. Der gik han ind og sad og hvilede sig. Han havde altid en kurv på armen og en stok i hånden.

Udenfor omtalte rebslagerbutik kom engang en fremmed herre og tiltalte Flotin således: "Goddag, det er nok en gammel veteran, ser jeg."

Lars Peter Flotin blev nærmest forskrækket over, at en fremmed herre tiltalte ham.

Foroverbøjet, støttende sig til stokken stod han og svarede: "Ja, ja, fra -64". Han var artillerist fra skansen nr. 2).

"Under løjtnant Ancher?" sagde den fremmede herre.

"Ja, jaja, men han var en god mand at tjene under," udbød

Lars Peter Flotin.

"Hvad er De så nu, mig får lov at spørge?"

"På Nygård fattiggård," svarede Flotin.

"Har staten ingen andre steder at anbringe sine gamle veteraner på?"

"Jeg har det godt, har aldrig haft det så godt før" Han gentog det flere gange.

Den fremmede herre tog så sin pung og gav Flotin en mønt. Han blev jo nærmest forskrækket, den skulle jo puttes ind i lommeørklædet.

Den fremmede herre gav Flotin hånden og sagde farvel og tak for det, han havde gjort for sit fædreland.

Når jeg nu har omtalt 3 veteraner, så vil jeg ikke undlade at omtale min far, som også var veteran fra 1864. Han oplevede at få veterangave, 100 kr. 3 gange.

Et lille supplement til denne historie er fra 1914, da min ældste søn var 7 år. Da kom han en dag hjem til mor og sagde: Mor, bedstefar gik nede på gaden med en 5-øre på brystet i et rødt bånd!

Sludder, det er da noget vrøvl, dreng!

Lidt efter kom bedstefar her hjem til os.

"Der kan du selv se, mor, det er ikke vrøvl."

Far forklarede så sin sønnesøn, hvad det var og gav så mine 3 børn hver en 25-øre. Det fik alle hans børnebørn.-

Min far havde trukket for højt nummer på sessionen, og var også noget tunghør. Da krigen var ved at bryde ud, blev der holdt ekstra session. Han fremviste papiret, at han var tunghør.

"De hører nok, når kanonerne tordner ved Dybbøl" var svaret.

Far blev oppasser for en overvagtimester Klobbenborg, som havde med et hestedepot at gøre.

Den dag, tyskerne tog øen Als, havde far været hos smeden

med Klobbenborg og hans hest. Da blev der pludselig blæst signal: "Retirer hurtigt". Markerne var indhegnede med gærder og levende hegn, så far skulle sætte over et led med hesten, for der var ikke tid til at stå af og åbne det, da der blev skudt efter ham. Smeden havde ikke fået vejnet sømmene på den ene hestehov. Den slog op og slog et stort hul på hans ene lår.

Far kom dog ned til et udskibningssted, Hørup Hav. Først blev der sagt: "De sårede først, slip hestene."

Men efter nogen tale, kom da både han og hestene med over. Da han kom over til Fåborg, kunne han ikke komme op på hesten. Han gik da i mellem dem og nærmest hang med armene i hovedtøjet. Han kom ind i en købmandsgård, hvor også hestene kunne være. Fruen kom ud og tog sig af ham.

"Jeg er en gift mand", sagde far, "min kones fotografi ligger i min kappelomme."

"Her er ingen personsanseelse her", sagde fru. Hun forbandt såret, og ellers blev der ikke gjort noget ved det. Men far havde altid et stort ar, som blev særlig ondt ved vejrskifte. Han gned det så med brændevin, det var hans medicin.

Da far fik sit pas, at han skulle stille i Slagelse, gik han op til købmand Hans Bentsen og sagde det til ham. Bentsen sagde så til ham:

"Så lang tid Deres kone har noget reb i butikken, sælger jeg ikke noget."

"Det er da forkert af dig onkel!" udbød en brodersøn, som stod ved siden af Bentsen. Købmanden svarede så: "Du kan holde din mund i, dreng og være glad for at du har en onkel, der kan stille for dig!"

Købmanden kørte så ud til Svinninge kroen for dem, der var indkaldt. Han gav dem hver 1 1/2 pægl rom og så skråtobak. Far skulle stille i Slagelse.

Efter nederlaget blev far permitteret i Slagelse i slutningen af september. Han gik i følge med en artillerist, som heller ikke var helt rask; han havde været såret.

De gik ind i en gård og spurgte, om ikke manden kunne køre dem lidt på vej. Manden udbød: "Det kan vi ikke, I har tabt krigen!" og mad blev de heller ikke budt. Da de kom ud på landsbygaden, spurgte de en kone, om hvor sognefogden boede. Hun viste dem det, men sagde: "I den gård derovre kan I få mad og kørsel. Det er min søn, der ejer den. Jeg har mistet en søn ved Dybbøl, han har I vel ikke kendt?"

De blev så kørt til Holbæk Ladegård, og kørekarlen havde fået strengt pålæg om ikke at tage mod drikkepenge af dem. Far blev så sat over til Tuse næs, gik over næsset, sat over til Kongsøre og gik så op til Englandshusene i Egebjerg sogn, hvor hans farbror kørte ham op til den gamle kalkovn på hjørnet ved Isefjordsvej.

Når jeg er ved at skrive om gamle veteraner, så vil jeg ikke undlade at skrive om to gamle veteraner fra Rørvig sogn. Den første er gårdejer Hans Madsen, Nørrevang, han

ejede gården med pilealéen fra Nørrevangsvej.

Den anden var tømrer Johan Kristensen (Johan Christensen) i Nakke; begge to et par meget respektable mænd at tale med. Jeg traf dem, da jeg engang byggede et hus for en søn af Hans Madsen beliggende lige efter lodsoldermandsgårdens have, der lavede Johan Kristensen tømrerarbejdet. Disse to mænd havde begge været marinesoldater, og da den danske marine blokerede de nordtyske østersøhavne, havde de begge to været med i en træfning uden for en havn, men på hver sit skib, hvor udbrudet blev afvist...

De var fra samme sogn, men havde aldrig vidst noget om hinandens oplevelser, før vi var til rejsegilde på det omtalte hus, og samtalen fandt sted. Det var en oplevelse for mig i 1914 at høre på, 50 år efter krigen.

Gårdejer Hans Madsen døde 1920 eller 21.

Når Johan Kristensen skulle op og hæve sin veterangave på 100 kr. som blev hævet på skovkassererkontoret, gik han altid til byen over Hov vig. Når han havde fået pengene gik han ind og spiste 3 stykker mad, drak 2 snaps og et glas hvidtøl, inden tilbageturen skulle klares.

Han døde som den sidste veteran i Holbæk amt i 1931 eller 33 og ligger begravet på Rørvig kirkegård. Der var et meget stort følge og 6 faner vajede ved begravelsen.

Jeg var dengang med i bestyrelsen for håndværkerforeningen. Vores fane var med. Formand var Niels Frandsen, kasserer var L.S.Poulsen, smedemester Karl Petersen var fanebærer. I afdødes familie er der et fotografi af den store begravelse.

Der er endnu et par gamle veteraner, som jeg vil skrive lidt om, hvoraf den ene havde fortjent en bedre skæbne; han var absolut en ener. Hans navn var Karl Bang, og han var uddannet tømrer. Broderen hed Julius Bang, og han var også tømrer og veteran.

De havde i deres velmagtsdage været dygtige tømrere, f.eks. havde de været med til at lave sluseportene ved Audebo-dæmningen. Og Karl Bang havde bygget en mølle, men det kommer jeg tilbage til senere.

En tredje veteran, bødker Andersen, boede for 50 år siden (1907) på Vesterbro i det lille gulkalkede hus, som sygehuset nu ejer lige over for trælasten (Freden).

Nu skriver jeg, hvad jeg har læst og hørt andre fortælle.

Den 17. april 1864 om aftenen, da der skulle afløsning over til Dybbøl-skanserne, var der nogle, der trådte ud af geledet og nægtede at gå over. Kaptajnen holdt en tordentale og sagde: "Det er at sætte en plet på kompagniets ære."

Karl Bang, som hverken var bange for den ene eller anden, trådte også frem og sagde: "Kan I komme ind igen, hvor I skal være...og så fremad."

Der var så ikke flere, der mukkede.

Denne episode er fortalt af bødker Andersen. Og da de dagen efter, den 18. april, blev taget til fange ved en af skanserne, vistnok nr. 5, og blev ført ind på Dybbøl kirkegård omringet af præjserne, trådte han frem og spurgte: "Nåh, hr. kaptajn, har vi vasket pletten af os fra i går aftes?"

"Ja, det har I," svarede kaptajnen.

Samme begivenhed har jeg læst i en beretning fra krigen, hvor den lyder sådan:....Dagen efter på Dybbøl kirkegård trådte en af disse ufortrødne Nordsjællændere, kulsviere, som aldrig taber humøret, frem....

Karl Bang skulle være blevet landevejens søn over et pigebarn. Han kunne ikke slå sig til ro nogen steder i lang tid; men han var absolut ikke ond, nærmest gemytlig og kunne også være vittig, og så var han i besiddelse af en stærk natur.

Afdøde tømrermester Frandsens værkstedsdør var aldrig lukket; der gik Karl Bang ind og sov i spånerne.

Han havde i sin tid bygget en mølle oven på et hus for en gæstgiver Vohlert, tidligere farver. Den pumpede vand op i farveriet, men det var inden, han blev gammel. Den blev revet ned i slutningen af 1880'erne. Det var på matr.nr.22, nu Buurgaards ejendom.

Tømrermester Frandsen skal have udtalt: "Skammeligt, at Karl Bang er blevet sådan, han var en af de få gamle dygtige tømrere, der kan lave alt!"

Som sagt holdt han til på Frandsens værksted i spånerne. Eu vintermorgen syntes det mestersvenden, det var for galt fat med Bang. Han hentede Frandsen, og Bang fik sig så en kop kaffe med brændevin i. Det livede op på Bang. Imidlertid havde Frandsen ringet efter kredslægen, doktor Herskind. Og doktoren bestilte vognmand Chr.Madsen, Linde alle, med ponyvogn.

Doktoren udbryder, da han ser Bang i spånerne: "Herre Gud, nu har Bang i 70 år gjort alt for at komme af med livet..."

"Det kommer nok engang, hr.doktor," siger Bang fra spånerne. Bang skulle så køres på sygehuset. Da de skulle stå op i vognen, siger doktoren: "Værsgod, Bang."

Bang siger: "Æres den, som æres bør! Jeg sætter mig på for sædet."

Broderen Julius døde først og blev begravet på Nykøbing kirkegård. Pastor Bostrup forrettede begravelsen, og Karl Bang var også med, tømrermester Frandsen ligeledes. Nu har Frandsen fortalt, at da pastor Bostrup sagde farvel til Karl Bang og tog ham i hånden, sagde han: "Gud være med Dem, Bang". Bangs hilsen lød ligeså bestemt: "Også med Dem, hr.Pastor!"

Karl Bang satte senere hen et trækors på broderens grav. Han kom ind på Frandsens værksted. "Kan jeg købe et stykke egetræ af dig? Jeg skal have lavet et kors til Julius grav."

Han betalte det med det samme.

"Kan jeg låne en høvlebænk og noget værktøj?"

Det fik han også.

Bang lavede et pænt kors og skar navnet og årstallet ud i træet. En lærling fik så lov til at bære det ned på gamle maler Christoffersens værksted, hvor det blev malet, og Christoffersens søn bar det så ud på kirkegården og hjalp Bang med at grave det ned, altsammen betalt.

En anden gang kom han ind hos Frandsen og sagde:

"Kan du låne mig 10 kr?"

"Hvad skal du bruge 10 kr. til?" spørger Frandsen.

"Det kommer ikke dig ved," siger Bang.

"Vi kan jo gå ind og tale med min kone derom."-

Bang fik så noget mad og de 10 kr. og han gik så sin vej igen.

Lang tid efter kom Bang igen og slog sig på brystet:

"Penge på lommen, du hjalp en ven i nøden. Værsegod og tak for lån."

Frandsen siger: "Vil du ikke med ind og have lidt mad?"

Bang siger: "Idag spiser jeg på hotellet, hils din kone!"

En anden gang, det var juleaftens eftermiddag, kom Bang og fik så lidt kaffe. Frandsen og hans kone blev enige om at lade Bang blive og spise med. Det var snevejr udenfor. Da de spiste, sagde Bang: "Du har vel ikke noget imod, at jeg tager en snaps til maden?" Han havde jo set brændevinen i lommen... Efter midt dagen siger Bang: "Nu tak for mad og glædelig jul!" Og så gik Bang sin egen vej...

Jeg kan ikke undlade at fortælle, at Bang endte sine Dage på Forsørgelsesafdelingen i Holbæk; men han kunne vist ikke så godt med inspektøren, for Bang ville jo gerne ud, og så måtte de gerne hente ham, for så havde han selvfølgelig fået for meget snaps. Men værst var det, når Bang skulle have Veterangaven på 100 kr. Den skulle han jo kvittere for. Inspektøren ringer så her til Nykøbing til formanden for hjælpe-kassen og siger: "Nu skal Bang jo have de 100 kr., men vi vil ikke have ham igen. Når han kommer herfra, bliver han jo fuld."

Formanden siger: "Lad ham bare komme. Han har jo ærligt dem. Det andet kan vi altid tale om."

Bang kommer og får pengene. Nogle dage efter ligger han i en have og synger. Der bliver ringet til politiet.

Bang kommer med op på rådhuset, der havde han jo været så tit; det rørte ikke Bang. Arrestforvareren ringer til omtalte formand for hjælpe-kassen og siger: "Nu har jeg Bang, men her kan jeg ikke beholde ham".

Bang fik en bøde for gadeuorden, det havde han fået så tit, så det rørte ham ikke. Da den var afsonet, rejste politiet til Holbæk med ham.

Langt om længe døde Karl Bang som en meget gammel mand. Inspektøren havde lovet Frandsen at lade ham vide, når Bang var død. Han havde lovet Bang at følge ham til hans begravelse.

Inspektøren svigtede. Frandsen klagede til inspektøren: "Det var ikke pænt gjort af Dem. Jeg havde lovet at følge ham. Han havde været en god tømrer."

Inspektøren svarede: "Jeg har haft vrøvl nok med ham!"

Ja, sådan kan det gå....

Jeg vil nu skrive lidt om de store dage i Nykøbing fra den tid jeg kan huske midt i 1880'erne, og hvad jeg har hørt fortalt fra før den tid.

Om onsdagene var der efter byens forhold store dage. Handelsmændene samlede deres opkøbte kreaturer i "Frederik d.VII's gård, senere Casino, Palmehaven og Havnekroen i Havnegade. Der var en prægtig mand, staldforpagter Christen Jensen, oprindelig jyde, hvad enhver kunne høre på hans mål. Egentlig var han kommet hertil som omrejsende uldhandler, og så blev han her, godt kendt og vel lidt af alle. Ja, der kunne somme tider være så mange vogne, så de holdt i rad helt op til Bræstrups i Algade (L.Hansen).

Det var særlig kalve, der blev vejjet der, ved hjælp af en pæl med en arm på; en pressenning med kæder på blev lagt under bugen på kalven, der blev svunget rundt. Vejningen blev foretaget ved hjælp af en meget stor bismervægt. Christen Jensen vejjede dyrene. De blev så trukket eller kørt ud på havnen og kom ombord på den store damper, som hed Fiona, og før den tid:Horsens. De store kreaturer blev vejjet på havnen af kongelig vejer og måler, hr. P.Rasmussen.

Der var også en damper ved navn: Isefjorden, også kaldet "Den lille". Den gik den ene Dag til Frederikssund og den næste dag til Holbæk.

Der var dengang en meget stor handelsmand, hvis navn var Jakob Larsen, også kaldet Kromanden fra Nykro. Jeg kan godt huske ham som en gammel mand, men da var det gået meget tilbage for ham. Ejendommen hedder nu Nygård, og den ligger ved hovedlandevejen til Holbæk lidt før vejen drejer af til venstre op til Asmindrup kirkeby. Der er endnu et præsentabelt stuehus med udlænger til og kørelade på den anden side af vejen. Samme lade brændte i 1901. En anden gårds jorder hørte til kroen.

Den delvis tilliggende gård var ejet af kromandens bror, Peter Larsen, men mest kaldt Peter Bonde. Gården faldt senere sammen, og Peter fik ophold på Nykro. Min far har fortalt mig, at da han kom hjem fra krigen 1864, blev der sagt til ham: "Andersen, du skal bare gå ud til Nykro, så kan du sagtens få kørsel med ud til Havnsø og andre steder, hvor der kan gøres handel med fiskerne, som skal bruge reb."

Det beviser jo, hvor stor en handelsmand Jakob Larsen var.

Om onsdagen blev de opkøbte lam drevet fra Nykro og hertil byen, ned gennem gaden og ud på havnen. Det var noget for os drenge at være med til, når ikke vi skulle i skole. Kromanden kørte så rundt i sognene, satte køretøjet enten hos sognefogeden eller hos mølleren, og når så det rygtedes, at kromanden fra Nykro var i byen, kom folk og falbød deres kreaturer og fik eventuelt på forskud...

Den omtalte bror, Peter Larsen, har fortalt mig, at de red på heste til Gundestrup-kroen, det var før dæmningen blev lagt over. Så blev de roet i båd over fjorden. Hestene måtte svømme bagefter båden. Når de så kom over, gjaldt det om til Holbæk for at nå toget, som kom fra Kalundborg og kørte til København. Da dæmningen blev lagt over gik det jo nemmere med vogn. Ja, der er endda blevet fortalt, at toget godt kunne holde og vente 5 - 10 minutter den dag, de vidste, at kromanden fra Nykro skulle med.

Peter Larsen har fortalt, at meget af hans tid i hans yngre dage gik med at køre med slagtede svin til Korsør. De blev så sejlet til Kiel. Sådan en tur varede mindst en uge; intet under, at hans gård forfaldt! Der skal efter sigende i sin tid have været stor velstand på kroen. En søn Laurits, som jeg sagtens husker, skulle have tændt sin pipe med en 5-daler seddel.

Men tiderne veksler, kromanden blev en meget fattig mand. Jakob og Peter Larsen blev som gamle mænd sat i pleje ude i sognet, og de døde vist begge ved århundredskiftet. Nykrø var solgt til fremmede.

Andre handelsmænd opstod, blandt andet brødrene Peter og William Brunkemand og slagter Lars Larsen med sønnen, slagter Chr.Larsen.

Vi skal heller ikke glemme den store købmand og skibsreder N.V.Thomsen. Han ejede Grønnehavegård. Også han købte og slagtede svin, som blev sendt til København. Særlig galt var det om vinteren, når fjorden blev lagt til med is, og damperen ikke kunne sejle. Da måtte al transport ved hjælp af hest og vogn gå ad landevejen til Holbæk. Det var avlsbrugerne fra Lyngen, som trådte til, og somme tider købmændene.

De slagtede svin blev så lagt i bunden på vognene med halm ovenpå. Og så blev de levende kalve lagt ovenpå med sammenbundne ben. Hygiejnen var ikke så stor dengang.

Sådan en tur tog 2 dage, og vognmanden fik, så vidt jeg ved, 20 kr. De havde ofte varer med hjem og havde mulighed for at tjene lidt ved det.

Men det må jo have været et strengt liv for både kreaturer og mennesker.

Jeg erindrer en gang, at der var så mange kreaturer en vinterdag, at Fiona ikke kunne have dem alle med. Så kom der en mindre damper herind, men frosten tog til, mens de lastede, så da den sejlede ud, kom den ikke længere end til Nakke Hage. De måtte så vende om, og alle levende dyr blev drevet op i byen, og de blev dagen efter kørt til Holbæk.

Vi skal heller ikke glemme politibetjent Sørensen, som hver onsdag stod på hjørnet ved nuværende bager Iversen (Algade 44) og dirigerede færdselen stor og bred og myndig, men flink mod alle.

Engang havde Fiona haft et sammenstød udenfor fjordmundingen på indfarten hertil. Den havde fået en bule i stævnen.

Loven skal jo ske fyldest, så næste onsdag skulle der være søforhør. Det foregik jo på rådhuset med herværende søkyndig assistance. Det var snart overstået. Resten foregik på madam Bertelsens restaration, hun var den daværende ejer af Frederik den VII.

Formand på havnen var dengang Peter Hansen, også kaldet Peter Ydon, et navn han havde fået efter en damper, der havde sejlet på Nykøbing havn engang. Peter Hansen var selvfølgelig med og staldforpagter Christen Jensen var der også. Frokosten trak jo ud.- men damperen skulle jo afsted. Ognår den skulle sejle, skulle Peter Hansen som havneformand sætte et flag på gavlen af det daværende pakhus. Det kneb for Peter Hansen at sætte det flag, men han kunne da stå og holde i flaglinen! Men så råbte styrmanden ude fra damperen: "Hør Peter Ydun, du skulle ikke have taget så mange snapse oppe hos madam Bertelsen! Nu skal jeg gå i land og hjælpe dig!"

Det gjorde han så, og bagefter kom damperen afsted. Sidstnævnte affære har jeg som stor dreng overværet.

Nu vil jeg skrive lidt om, hvad jeg har hørt fortælle fra kirken af.

Mens jeg var barn, jeg er født 1881, var der opstillet 2 kakkelovne inde i kirken. De stod nede, hvor nu indgangen er nær tårnet. Der var muret en mur op, så tårnet var for sig selv.

Der var ingen kirkebetjent, men en gammel mand, fhv. slagter Lars Larsen, trådte bælgen, når orglet spillede. Han havde det hverv at fyre i ovnen til om søndagen. Han boede i Linde allé, og han havde en svigersøn, en smed Iversen, som arbejdede hos smed Rode oppe i gaden. Midt i gaden havde en tobaksspinder Jeppesen sin forretning, hvor han sad og rullede cigarer. Jeppesens hustru kom hver lørdag aften op i butikken og fejede gulvet, og de fulgtes ad hjem. De boede i det gamle hus øverst oppe i Kildestræde.

Men nu sker det en lørdag aften, da hun kommer til butikken, at Jeppesen er der ikke. Hun bliver forskrækket og går ind i køkkenet hos mine forældre for at spørge efter Jeppesen. Men han havde ikke været der. Hun går tilbage til hjemmet i Kildestræde; men der er Jepsen heller ikke. Hun traver til Algade igen og tager hårdt i døren, men ingen svarer...

Sagen var den, at omtalte smed Iversen var kommet ind hos Jeppesen, da han gik på arbejde over middag og havde sagt: "Hør du gamle, jeg skal fyre for den gamle; han er blevet syg. Kom op i aften, når du lukker butikken og tal med mig." Det gjorde så Jeppesen, og han havde selvfølgelig sin søndagsbrændevin i lommen, 1 1/2 pægl.

Den gang havde jo alle ældre folk en snaps i lommen, og den havde de jo smagt på, Iversen og Jeppesen, indtil de var sikre på, at det brændte i ovnene.

Nåh, imidlertid gik Jeppesen hjem til Kildestræde og han stod på trappen, da hans kone kom hjem fra butikken anden gang. Hun kunne være lidt skrap, og hun udbryder, da hun så sin mand: "Hvor har du været?"

"Jeg har været i kirke", siger Jeppesen.

Madam Jeppesen havde jo nøglen, så da hun kom op ad trappen ved siden af Jeppesen, siger hun:

"Du siger, du har været i kirke, og du lugter af brændevin, du lyver jo!"

"Du kan jo lukke op, så skal jeg fortælle dig det."

Inde i stuen fortalte Jeppesen, hvorfor han havde glemt, at det var feje-dag.

Så siger madam Jeppesen: "At I ikke generer jer ved at sidde og drikke brændevin i kirken! Nu har du jo ikke noget til i morgen. Du kan jo kun drikke Laurits Jensens brændevin."

"For en gangsskyld kan jeg vel drikke Københavns brændevin. Det kan et af børnene gå ned hos købmand Aagesen på hjørnet af Strandstræde og købe."

Så var den sorg slukket.

Nu skal jeg fortælle en anden historie, som kirkebetjent, sadelmager Larsen, har fortalt mig om samme kakkelovne og skorstenen.

Jeg fyrede jo inde i kirken og sad og røg på min pibe, og gik op og ned ad gulvet, til jeg var sikker på, at det ville kunne brænde over om natten.

Men pludselig begyndte det at banke inde fra tårnet, der var jo ligkapel. Der stod to kister derinde. Jeg blev helt løjerlig til mode. Når jeg var stille, var der intet at høre. Så begyndte det igen...

Jeg gik ud på kirkegården og ind i kapellet, Men der var intet at se. Alt stod, som jeg selv havde været med til at stille ind.

Jeg gik ind i kirken igen og fyrede videre. Men så begyndte det igen at banke. Jeg tænkte: "Der skal vel ikke være kommet en allike ned i skorstenen?" Jeg tog derfor rense-døren af forneden, og ud fløj det sorte bæst. Jeg måtte

ind i kirken og hente en trappestige og en lang stang og fik den jaget ud.

Næste dag fortalte jeg det til kirkeværgen, skoleinspektør Steincke. Han siger så med sin dybe røst helt alvorligt: "Larsen, vil De så være venlig at sørge for håndværkere, så vi får gjort noget ved skorstenen, så det ikke kan ske mere?"

Mens jeg er ved kirken, skal jeg fortælle lidt fra Rørvig kirke. Det jeg fortæller her er fra før 1914.

Jeg har arbejdet så meget på Rørvig kirke, og det er graveren der har fortalt mig denne historie. Hans far, Hans, var graver før ham, og han er netop hovedpersonen...

Der var ingen huse i nærheden af kirken, alt var øde. Kun nede i skoven var der en klitfogedbolig, hvor der boede en mand ganske alene. Han var enkemand og hed Jacob Madsen.

Nåh, han kommer fra Rørvig kro en lørdag aften efter lukketid, og han havde sin forsyning af brændevin med hjem til ugens forbrug. Den gang blev der jo kun solgt brændevin fra kroen af. Og muligvis har han også fået et glas på kroen, kromanden slap jo ikke gæsterne så nemt.-

Forbi kirken skulle han jo; der havde han gået så tit.- Han går hen ved gavlen af hestestalden ved Nakkelågen i et nødvendigt ærinde.

Der ser han lys i våbenhuset; det havde han aldrig set før. Jacob Madsen var ikke bange for noget.-

Sagen var den, at inde i våbenhuset var en kasse med kul i, og graveren, som skulle fyre i kakkellovnen, slog kul i stykker og puttede dem i en hjulbør og trillede ind i kirken til venstre ned til ovnen. Han var iøvrigt lidt tunghør. Nåh, graveren har fået fyldt en bør og trillet den ind, og Jacob Madsen kommer ind og ser ingen.. Han kom jo fra kroen!

Han går af gammel vane til højre, men kan jo ikke komme længere end til alteret. Han vender sig om og ser ned i kirken. Nu var gardinet for vinduet ikke trukket for, og månen skinner ind. Han har måske råbt lidt højt. Graveren ser op imod ham og siger: "Herre Jøsses Kors, hvad er det, der står der og gør folk bange i ens ærlige arbejde?"

Men nu udbryder klitfogeden: "Du skal ikke blive bange, Hans, det er bare Jacob Madsen nede fra skoven. Jeg har en forsyning med. Lad os smage på det!"

"Det formilder sagen!" sagde graveren, og så var alting godt.

Graveren fortalte, da han kom hjem til sin kone, at han havde haft besøg af Jacob Madsen i kirken om natten.-

Medens jeg er ved Rørvig kirke, skal jeg fortælle, hvorledes det gik skolelærer Lybecker en gang.

Det var medens pastor Bostrup var præst i Nykøbing og Rørvig. Det var vinteren 1895-96, det skete.

Præsten kom jo kørende med hest og vogn derned; køreladen var uden for kirkemuren. Lybecker var jo mødt i god tid. Der var kun mødt en person, styrmand Jensen. Lybecker siger: "Der er kun mødt een mand!"

"Skal jeg tale for Døm, Jensen?" siger pastor Bostrup.

"Nej, det behøver præsten ikke."

Nåh, så kørte præsten igen.

Lybecker siger så: "Vent lidt, Jensen, vi kan følges ad til Rørvig. Jeg går ind og lukker af."

Men imens alt det skete uden for kirkegårds-muren, er der kommet en konfirmand fra Nakke. Han har sat sig ind i kirken, hvor han sidder og venter...

Nu kommer Lybecker og han ser til alt held ind i kirkerummet. Og han ser Jens og udbryder: Men Gud, Jens, sidder du her?

Jeg venter på, at gudstjenesten skal begynde.-

Der bliver ingen, præsten er kørt hjem. Jeg vidste ikke, at du var her. Der var kun kommet een person, og nu følges vi ad til Rørvig.

Det havde jo ikke været rart for Jens, hvis ikke Lybecker havde set ind i kirken.

Nu vil jeg skrive lidt om en mand, som er død for lang tid siden; men som var i besiddelse af en meget stærk vilje og blev sin moder en altopofrende god søn på hendes gamle dage. Vi kan kalde ham P.M.

Han havde i sine unge dage været løs på tråden, men absolut ikke ond. Han var meget stærk, også på sine gamle dage. Han arbejdede engang for en farver Nielsen og havde været ved stranden for at hente et læs sand på en fjedervogn. Han havde ikke læsset det af, for det blev fyraften. Så siger farver Nielsen: " Du kunne da godt have læsset det af, Peter."

Det skal snart ske. Han kravler ind under vognen, sætter ryggen imod og vælter vognen.

Nu er det læsset af, Nu går jeg. Farvel.

Det følgende har jeg fra hans egen mund. Han var inde i min lejlighed og fik en kop kaffe. Den, der skænkede kaffen, kom af vanvare til at byde ham en snaps. Vedkommende kendte ham ikke. Jeg har aldrig kendt ham som en mand, der ikke nød spiritus. Men nu fortalte han følgende, som vi hørte interesseret efter.

Jeg havde lovet min mor, at nu skulle jeg ikke nyde spiritus mere. Da kom det over mig, ligesom jeg gik på landevejen: Hold op Peter.--Jeg lagde flasken i grøften, gik nok en halv mil, gik tilbage igen og så på flasken: Jeg rørte den ikke. Jeg sagde til mig selv: Nej, du har lovet mor det, nu skal det være nok.

I løbet af natten kom jeg hjem og bankede på mors vindue. "Hvem er det?" spurgte mor.

" Det er Peter. Lad mig komme ind. Jeg drikker ikke noget mere."

"Det har du lovet mig så tit; men kom nu ind og få noget mad."

Da jeg havde været hjemme nogle dage, og mor havde set, at at jeg opførte mig ordentligt, gik hun ned til en murermester Pihl og spurgte, om ikke han kunne bruge Peter. "Han drikker ikke noget mere. Han har været hjemme i flere dage."

"Hvad kan det nytte? Det har han jo lovet så tit. Men lad ham så komme."

Det hændte for mange år siden, det var midt i 1880'erne. Klitfogedboligen i amtsplantagen blev netop bygget i de år. Mesteren stillede brændevin her og der, men jeg rørte det ikke. De andre folk drak jo brændevinen, men jeg havde lovet mor, at jeg ikke skulle nyde noget, og jeg holdt det.

Efter den tid ville alle have P.M. i arbejde, og han var respekteret af alle. Han manglede aldrig arbejde. Han arbejdede særlig, når de slagtede tirsdag og onsdag hos brødrene Peter og William Brunckmann. Det var strengt, så længe det varede, og til maden blev der drukket godt med snaps, men P.M. rørte det ikke. Omsider døde hans mor, som meget gammel, hun havde kun glæde af ham i de sidste år. P.M. blev senere gift og var i alle retninger en god mand.

At han oppe i sin alderdom var en stærk mand, vil det følgende bevise.

Han gik dengang på kirkegården og holdt grave i orden for folk. Det var i 1917, jeg arbejdede selv på kirkegården. En dame kom og spurgte mig, om jeg ikke ville komme og hjælpe P.M. med at rejse hendes forældres gravsten op på sokkelen. Den var faldet ned.

Jeg gik derhen og prøvede .."Nej, jeg kan ikke" siger jeg.

"Lad mig prøve selv" siger så P.M.

Og han rejste den selv.

Men nu kommer det bedste af det. Året efter, altså 1918, da jeg byggede muren op imod gartner Jørgensens have, kommer restauratør Vindeløv og beder mig, om jeg med mine folk kan rejse gravstenen på hans hustrus grav. Det var magen til den førømtalte sten. Jeg bad da en af mine arbejdsmænd hjælpe mig med at rejse den. Men vi to kunne ikke rejse den. Vi måtte have den tredje mand med. Jeg sagde da: Det kan vi ikke være bekendt. P.M. rejste en magen til den selv. Han er da midt i halvfjerdserne!

Men det ville de ikke tro. Den ene ville især have ry for at være stærk.

Da P.M. gik og arbejdede på kirkegården, sprugte jeg ham:

Er det ikke sandt, at De rejste selv Wiggers gravsten, og jeg kunne ikke selv tage min side?"

"Jo, det er det. I er nogle svæklinge, I unge mennesker nu om dage!"

I årene 1956 og 1957 blev det bestemt, at pudsen skulle hugges af på de indvendige vægge i kirken.

Min søn, Hans Vilhelm Vulffsberg Andersen begyndte så i tårnet sommeren 1956, og sakristiet blev også afhugget samme efterår.

Der har været et vindue i tårnets sydside over den nuværende indgang. Dette var tilmuret med en stens tykkelse udvendig og indvendig. I hulrummet var der en flaske med de forskellige håndværkeres navne, plus præst, kirkeværg og byrådens navne. Det var fra 1880. Skrivelsen blev afleveret til hr. pastor Kragh Schwartz.

2. nytårsdag 1957 blev der begyndt inde i kirken.

Murarbejdet i koret og på den nordre side blev udført af min søn og hans folk. På den søndre side arbejdede murermester

Carl Hardy Nielsen og hans folk.

Nu står de indvendige mure, som de er opført i tidernes morgen. Det var et meget interessant arbejde. Foran alteret var der rigtig murede begravelsespladser, men de havde været åbnet før. Forsiden af alteret er det oprindelige gamle. Det var i 1880 blevet lagt på tårnloftet under en reparation dengang, Men da museet blev oprettet, blev det af hr. Steincke bragt på museet. Nu blev det igen opstillet på den oprindelige plads.

Kristusfiguren, som nu står på et kors bag alteret, var i 1880 blevet lagt op under orglet. Det var også kommet på museet, men blev nu tilbageført til kirken.

Buen op til koret har oprindelig været lavere, for i den katolske tid var gejstligheden mere adskilt fra menigheden end nu. Der havde vist kristusfiguren hængt. Buen faldt ned i kirken, mens den var under reparation i 1880; det har de gamle håndværkere fortalt, hvilket også et fagøje kan se: Buen er opført senere.

Indgangen til kirken for præsten i den katolske tid var i den nu genindsatte dør i korets sydside. I korets nordside er den oprindelige kvindeindgang, hvad man kan se på, at stene er trukket nogle centimeter tilbage.

Kirken blev genindviet Kr.Himmelfartsdag 1957.